

مدیریت رفتار دانش‌آموزان ناسازگار در کلاس‌های تربیت بدنی

توران مرزبان پناه

مقدمه

متخصصان تربیت بدنی معتقدند که نبود مهارت‌های مدیریت رفتار پُراهمیت‌ترین مانع در اثربخشی تدریس است. معلمانی که به‌تازگی تدریس را ترک کرده‌اند، ناتوانی در ایجاد انگیزه و مدیریت رفتار دانش‌آموزان را اصلی‌ترین دلیل شکست در کار خود برشمرده‌اند. این مشکل زمانی با شدت بیش‌تری اتفاق می‌افتد که تعداد زیادی دانش‌آموز با قابلیت‌های

چکیده

هدف این مقاله آن است که روشن کند چگونه یک الگوی رفتار مثبت طراحی کند تا به جای نظارت و مهار دانش‌آموزان به آن‌ها قدرت و اختیار بدهد تا عملکرد خود را اصلاح کنند. تحقیقات میدانی اثربخشی روش‌های مناسب تدریس و شیوه‌های مدیریت رفتار را در ایجاد محیط ورزشی مثبت، برای همه دانش‌آموزان چه عادی و چه معلول ثابت کرده است.

هیجانی، اجتماعی، شناختی و جسمی گوناگون در یک کلاس ورزش حضور دارند.

کلیدواژه‌ها: الگوی مداخله رفتار BIP، الگوی مدیریت رفتار BMP، مدل التقاطی و بوم‌شناسی مدیریت رفتار BME، برنامه آموزشی اختصاصی IEP، آنالیز عملی رفتار FBA.

در سال‌های اخیر، با توجه به یکپارچه کردن دانش‌آموزان در معرض خطر یا دانش‌آموزانی با مشکلات شدید رفتاری که تعدادشان روزافزون است با دانش‌آموزان عادی در کلاس‌های تربیت‌بدنی مدارس، مدیریت کاری رفتار، بیش از پیش به مسئله‌ای دغدغه‌ساز تبدیل شده است. براساس نظر سوگایبی ات آل تعداد این دانش‌آموزان بین ۱-۷ درصد کل دانش‌آموزان مدارس برآورد شده است.

بسیاری از مربیان ورزش هنوز دیدگاه

تنگ‌نظرانه‌ی خویش را نسبت به مدیریت رفتار حفظ کرده‌اند. آن‌ها تلاش می‌کنند شیوه‌های مدیریت رفتار را معادل تنبیهاتی بدانند که می‌توانند با آن بر دانش‌آموزان نظارت داشته باشند تا رفتار مؤدبانه‌ای از آن‌ها سر بزند. فلسفه جدید به تمرینات مدیریت رفتار مثبت می‌پردازد که از طریق حمایت و دخالت به اصلاح عملکرد و یادگیری تغییر رفتار توجه دارد.

اطلاعات و نمونه‌های جمع‌آوری شده در طراحی مراحل الگوی مدیریت رفتاری که معلمان ورزش می‌خواهند تهیه کنند، در انعکاس دیدگاه آن‌ها در آن طرح، اهداف آن الگو و شناخت خصوصیات و نیازهای دانش‌آموزان کلاس به معلمان کمک خواهد کرد.

مدیریت رفتار مدل التقاطی و بوم‌شناختی

مدیریت رفتار الگویی میان‌رشته‌ای است که در آن نظریه‌ها، روش‌ها، برترین شیوه‌های آموزشی، مقررات و دستور آموزشی، روان‌شناختی و ورزشی به هم درآمیخته است.

شیوه‌های مدیریت رفتار در سه مقوله گروه‌بندی می‌شوند:

۱. رفتاری، ۲. روان‌پویشی و ۳. زیست‌فیزیکی.

هیچ‌کدام از شیوه‌ها به‌ویژه مدیریت رفتار به‌طور همزمان

و برای همه دانش‌آموزان کارا و مؤثر نخواهد بود. اکثر معلمان ورزش از روش غالب مدیریت رفتار یا روشی استفاده می‌کنند که براساس اعتقادات و تجربیات خود آن‌ها باشد.

در این مقاله، مؤلفان واژه‌های «الگوی مدیریت رفتار» و «الگوی مداخله رفتار» را به کار می‌برند.

اصطلاح الگوی مدیریت رفتار

واژه‌ای کلی است که معلم برای توصیف هر طرحی به کار می‌برد که برای تغییر رفتار دانش‌آموز تهیه می‌کند. الگوی مداخله رفتار نوع مرسوم طرح مدیریت رفتار است که توسط گروهی حرفه‌ای برای دانش‌آموزی با ناتوانی مزمن تهیه شده است.

تهیه الگوی مدیریت رفتاری که معلم ورزش باید از آن پیروی کند، امری پیچیده است و فاکتورهای پویا و با تأثیرات متقابل در آن وجود دارد که باید لحاظ شوند. مؤلفان معتقدند که مربیان تربیت‌بدنی نیاز به الگوی مدیریت رفتار جامعی دارند که برای همه دانش‌آموزان در همه کلاس‌ها قابل استفاده باشد. در صورت امکان، این طرح باید از تلاش‌های گروهی در سطح مدرسه پیروی کند تا به استحکام و روشنی طرح کمک کند.

دانش‌آموزان باید بدانند که چه رفتارهای مناسبی از آن‌ها انتظار می‌رود و کدام رفتار نامناسب است و پیامد ناگوار خواهد داشت. همه معلمان، مدیران و صاحب‌منصبان حمایت‌کننده باید به اجرای الگوی مدیریت رفتار معتقد باشند. زمانی که دانش‌آموزی با مشکل رفتاری شدید و مزمن روبه‌روست، یک الگوی دخالت در رفتار باید تهیه شود.

اعضای تیم ویژه‌ای که برنامه آموزشی الگوی دخالت رفتار را تهیه می‌کنند شامل روان‌شناس مدرسه، معلم آموزشی، معلم استثنایی، اولیاء و مربی تربیت‌بدنی عمومی است. همه معلمان باید بر الگوی دخالت در رفتار و کاربرد تکنیک‌های مشابه برای مدیریت رفتار دانش‌آموزان توافق داشته باشند. به همین دلیل الگوی دخالت در رفتار بایستی قاعده‌مند و به حد کافی انعطاف‌پذیر باشد تا همه تغییرات رفتاری را شامل شود که براساس نیازهای منحصر به فرد دانش‌آموزان کلاس، نظر متخصصان دیگر، محیط‌های گوناگون و اهداف مخصوص برنامه به‌وجود می‌آید.

فلسفه جدید به تمرینات مدیریت رفتار مثبت می‌پردازد که از طریق حمایت و دخالت به اصلاح عملکرد و یادگیری تغییر رفتار توجه دارد

مؤلفان پیشنهاد می‌کنند که در تهیه الگوی مدیریت رفتار یا الگوی دخالت در رفتار از مدل التقاطی و بوم‌شناسی مدیریت رفتار استفاده شود. این مدل دخالت پویای شیوه‌های رفتاری مختلف (التقاطی)، فاکتورهای محیطی، زیست‌شناسی، موقعیت‌های متفاوت و نیازهای فردی دانش‌آموزان را مدنظر قرار می‌دهد.

نمونه زیر شرحی از چگونگی ایجاد الگوی مدیریت رفتار یا BIP را براساس مدل التقاطی و بوم‌شناسی مدیریت رفتار از دانش‌آموزی با ناتوانی فراهم می‌آورد که در برنامه‌های تربیت‌بدنی عادی شرکت داده شده است.

نیک دانش‌آموزی ۱۲ ساله است که دارای مشکل عاطفی، تمرکز و اختلالات بیش‌فعالی شناخته شده است. او در کلاس ششم در یک مدرسه متوسطه عمومی درس می‌خواند. وی در کلاس تربیت‌بدنی مختلط با ۲۰ دانش‌آموز همسال خود شرکت داده شده است.

براساس تجزیه و تحلیل عملی رفتار، رفتار او می‌تواند نامناسب، خارج از دستور، مخل آرامش خود و دیگر دانش‌آموزان کلاس باشد.

طراحی یک الگوی مدیریت رفتار طرح یک الگوی رسمی مدیریت رفتار یا BIP عموماً ۴ مرحله دارد:

۱. شناخت رفتار ۲. مشاهده، تجزیه و

تحلیل رفتار ۳. ایجاد و اجرای دخالت برای تغییر در رفتار ۴. ارزیابی طرح. بخش‌های زیر هر مرحله را با استفاده از نمونه «نیک» شرح می‌دهد (دانش‌آموز مشکل دار قبلی).

۱. شناسایی رفتار

نخستین گام در تهیه الگوی مدیریت رفتاری BIP، شناسایی رفتار دانش‌آموز یا رفتار کلاسی است که متخصص تربیت‌بدنی می‌خواهد رفتار مناسب را در آن و یا در او به وجود آورد، حفظ کند، تعالی بخشد یا تغییر دهد و آن رفتار را اصلاح کند. برای شروع، معلم باید این سؤالات کلی را از خود بپرسد؛ از نیک یا از کلاس می‌خواهم چه رفتاری از خود بروز دهد؟ چه رفتارهایی برای نیک یا کلاس به موفقیت منتهی می‌شود؟ و یا کدام یک از رفتارها را رفتاری نامناسب به حساب می‌آورم؟ رفتار باید قابل سنجش باشد و بتوان آن را با لغات و کلمات عینی تعریف کرد و همچنین آغاز و پایانی روشن داشته باشد که هم نیک و هم معلم بتوانند به راحتی آن را بفهمند. قابل سنجش بودن رفتار به معلم تربیت‌بدنی و به نیک، در درک

آن برای طرح کردن اهداف روشن و دست‌یافتنی کمک خواهد کرد. برای نمونه آنالیز عملی رفتار نیک مشخص کرد که او اغلب اوقات بی‌کار و مزاحم کلاس بود. اظهاراتی چون: (تو داری رفتار ناجور می‌کنی)، (تو داری مزاحم کلاس می‌شوی) و نظیر آن خیلی کلی و مبهم است و نیک نمی‌تواند به آسانی آن‌ها را درک کند. به جای این کلمات، معلم باید به روشنی برای نیک شرح دهد که او چه کارهایی باید انجام دهد تا عملکردش مناسب به حساب آید و محل کلاس نباشد. مثلاً یک جمله مناسب می‌تواند نظیر «در زمان توجه کردن، تمرینات گرم کردن و در ایستگاه‌های مهارتی در جای تعیین شده و خود بمان تا حرکات را متوجه بشوی» باشد.

نیک رفتارهای نامناسب زیادی از خود نشان می‌دهد، طوری که معلم تربیت‌بدنی نمی‌تواند مشخص کند که کدام یک از رفتارهای نامناسب او اهمیت بالاتری دارد. اگر چنین حالتی وجود داشت، رفتارهایی را که علاقه‌مند به تغییرشان هستید، فهرست کنید. سپس براساس درجه اهمیتشان رتبه‌بندی کنید که از لحاظ ایمنی نیک و حفظ کنترل کلاس اهمیت دارند.

۲. مشاهده و تجزیه و تحلیل رفتار

پس از آن که معلم تربیت‌بدنی رفتار را شناسایی کرد و با واژگانی عینی و ملموس تعریف کرد، گام بعدی مشاهده و ثبت رفتار به منظور به دست آوردن اطلاعات پایه‌ای است. این فرایند همان آنالیز عملی رفتار (FBA) است. برای جمع‌آوری اطلاعات، معلم تربیت‌بدنی باید مشخص کند که در یک دوره زمانی معین چندبار آن رفتار به وقوع می‌پیوندد، چه مدت دانش‌آموز به آن رفتار ادامه می‌دهد؛ و با به کارگیری مقیاسی، شدت رفتار را نیز اندازه‌گیری کند.

به منظور جست‌وجوی الگوها بسیار مهم است که، رفتار دانش‌آموز را وقتی مورد مشاهده قرار دهیم که به طور طبیعی در طی فعالیت‌های ورزشی اتفاق می‌افتد. (یعنی رفتار در روزها، زمینه‌ها، و موقعیت‌های خاص اتفاق بیفتد).

در صورت امکان معلم تربیت‌بدنی مشخص کند که این رفتار در موقعیت خاصی با دفعات بیش‌تر واقع می‌شود یا با دانش‌آموزان خاص؟

این روش و فرایند هنگام تدریس، روشی وقت‌گیر و مشکل است، اما ثبت نظام‌مند و نمودار کشیدن برای رفتارها از مؤثرترین راه‌های تعیین داده‌های اصلی است.

به منظور جست‌وجوی الگوها بسیار مهم است که، رفتار دانش‌آموز را وقتی مورد مشاهده قرار دهیم که به طور طبیعی در طی فعالیت‌های ورزشی اتفاق می‌افتد

بحث‌های گروهی یا فردی مسئولیت، خاموش‌سازی، وقفه یا جریمه کردن را نیز به منظور تصحیح رفتاری نامناسب به کار گیرد. سپس، چگونگی ایجاد محیطی توسط معلم تربیت‌بدنی مطرح می‌شود که بتواند همزمان عملکرد و یادگیری کل دانش‌آموزان کلاس را تقویت کند و هم به نیک کمک کند تا رفتاری مناسب از خود بروز دهد. این موضوع چالشی برای به کارگیری الگوی کارای مدیریت رفتار در زمینه تربیت‌بدنی فراگیر به حساب می‌آید. معلم ورزش و معلم استثنایی نیک باید مقررات و کارهای روزانه کلاس و نتایج مرتبط با نیک را در کلاس بازبینی کنند.

مثال‌های روشن و ملموسی فراهم شده است تا مطمئن شویم که «نیک» همه دستورات و کارهای روزانه را خوب درک کرده است. و پیامد گوش دادن به دستورات آموزشی و ایستادن در جای تعیین شده در زمان گوش دادن، تمرینات گرم‌کننده و ایستگاه‌های مهارتی را به منظور خوب راهنمایی شدن

یکی از راه‌های ساده، که مربیان ورزش می‌توانند دفعات وقوع رفتار خاصی را از سوی دانش‌آموزان ثبت کنند، آن است که تکه کاغذی روی شلوار ورزشی دانش‌آموز مورد نظر بچسبانند و هر بار که آن دانش‌آموز رفتار مورد نظر را مرتکب می‌شود، علامتی روی آن کاغذ بزنند یا آن که معلم دستگاه شمارشگری را به مچ دست خود ببندد و به ازای هر بار رفتار مورد نظر دانش‌آموز آن را ثبت کند. به کارگیری یک دستیار دیجیتال شخصی برای شمارش رفتارها هم مؤثر است. ممکن است معلم استثنایی یا معمولی نیک هم بتوانند با ثبت و نمودار کشیدن برای آن رفتار کمکی بکنند.

وقتی مبنایی برای معین کردن رفتار به وجود آمد، می‌تواند برای تعیین رفتارهای مورد نظر استفاده شود. مثلاً دانسته‌های اولیه از نیک نشان داد که او به طور متوسط، ۵۰ درصد از وقت کلاس را در زمان توجه، تمرینات گرم‌کننده و مهارت‌های ایستگاهی در جایی که برای او معین شده حضور داشته است. هدف رفتاری مطلوب (رفتار هدف) و واقع‌گرایانه آن است که نیک در طول توجه، حرکات گرم‌کننده و ایستگاه‌های مهارتی در جای تعیین شده خود بماند تا به طور متوسط در ۶۰ درصد از زمان برای دو هفته متوالی برای حرکات راهنمایی شود.

۳. ایجاد و اجرای دخالت برای تغییر رفتار (تهیه و کاربرد BIP)

گام بعدی، مداخله برای رسیدن به رفتار مورد نظر یا همان رفتار هدف است. مداخله مرحله‌ای از تهیه طرح الگوی رفتار است که در آن معلم تربیت‌بدنی یک یا چند تکنیک رفتاری را برای ایجاد، حفظ و افزایش رفتاری مناسب اجرا می‌کند یا آن رفتار نامناسب را مجدداً جهت‌دهی و یا اصلاح می‌کند.

کلاً مداخله رفتاری در مرحله طراحی بسیار آسان است: در حالی که از نظر اجراء و حفظ آن به منظور قدرت دادن به دانش‌آموزان یا کلاس، به طور مؤثر برای در دست گرفتن کنترل رفتار خویش، در طی زمان، بسیار مشکل است.

معلم تربیت‌بدنی با مشارکت دانش‌آموز (در صورت امکان)، می‌تواند از میان انواع مختلف و متنوع تکنیک‌ها رفتاری را جداگانه یا مختلط برگزیده و هر طور که لازم است، به کار برد. به خاطر داشته باشیم هدف غایی از این کار آن است که به دانش‌آموزان کمک کنیم که مسئولیت رفتار خود را شخصاً به عهده بگیرند.

برای افزایش رفتاری مطلوب، معلم تربیت‌بدنی ممکن است تشکیل سیستمی مستقل بدهد یا از تکنیک‌های تقویت رفتاری مثبت، نظیر تحسین اجتماعی، تقویت‌های مثبت، سیستم‌های اقتصادی ژتونی، و قراردادهای رفتاری برای جهت‌دهی مجدد یا تصحیح رفتاری نامناسب استفاده کند. معلم ورزش می‌تواند

متوجه شده است.

برای کمک به نیک تا بر روی رفتارهای هدف کار کند، معلم ورزش علامت‌دهنده‌ای «توقف حرکت» تهیه می‌کند تا به نیک بگوید که هنگام دریافت سیگنال به او با دست علامتی ۳۰ ثانیه‌ای نشان خواهد داد. معلم تربیت‌بدنی همچنین به نیک توضیح می‌دهد که هنگام اجرای ایستگاه‌های مهارتی باید نزدیک مخروط و علائم راهنما بماند. معلم تربیت‌بدنی ممکن است فردی از همسالان یک راهنما (لله) برای نیک تعیین کند تا همراه او باشد و در درک دستورات معلم

و باقی ماندن در محدوده تعیین شده به او کمک کند. معلم تربیت‌بدنی یا الله و همسال نیک هر بار یک دستورالعمل به او ارائه می‌دهند و نیک همان دستور را (لفظاً) تکرار می‌کند. و سرانجام نیک و معلم تربیت‌بدنی علامتی سری را خواهند ساخت که اگر هر بار که دستورالعمل معلم را نگرفت آن علامت را به او نشان خواهد داد. به نیک

خاطر نشان می‌شود که هرگاه دستورالعمل‌ها خیلی گیج‌کننده بودند به او زنگ تفریحی یک دقیقه‌ای یا وقفه‌ای خودمختاری به او داده خواهد شد که به بیرون از محدوده تعیین شده برود. برخی از مداخله‌ها موفق نمی‌شوند، چون معلم تربیت‌بدنی وقت کافی را برای به‌وقوع پیوستن طرح اختصاص نمی‌دهد یا این که الگوی مدیریت رفتار را به‌طور پیوسته اجرا نمی‌کند. معلم باید بداند که تغییر رفتار همیشه به‌سرعت اتفاق می‌افتد. درحقیقت، برخی از رفتارهای نامناسب در صورتی که مخالفت دانش‌آموز علیه تغییری که مورد نظر معلم است، ممکن است شدت پیدا کند. لذا معلم باید صبور باشد و زمان و فرصت کافی را برای به‌وقوع پیوستن آن تغییر لحاظ کند.

۴. ارزیابی

در این فرایند، قدم پایانی بایستی ارزیابی اثربخشی این روش باشد و معلم تربیت‌بدنی می‌تواند روی سؤالات زیر تأمل کند:

۱. آیا رفتار هدف محقق شد؟
۲. آیا دخالت به‌طور واقعی تغییر رفتار مورد نظر را در نیک موجب شد؟
۳. آیا دخالت به‌اندازه‌ای تداوم یافت تا نیک به رفتار مورد نظر خودش دست یابد یا این که باید به دخالت ادامه دهیم؟
۴. آیا لازم است نحوه قدرت دادن به دانش‌آموز یا تکنیک‌های اصلاحی را به منظور رسیدن به رفتار مورد نظر

تغییر دهیم؟

۵. آیا رفتار هدف را خیلی سخت یا خیلی آسان انتخاب کردیم؟
۶. آیا درجه تغییر رفتار چشمگیر بود؟
۷. آیا علاوه بر دخالت صورت گرفته، هیچ متغیر مداخله‌کننده یا عواملی وجود داشتند که بتوانند به تغییر رفتار نیک کمک کنند؟ مثلاً آیا رفتار نیک متأثر از عوامل بیرونی یا محیطی بوده است؟

۸. آیا احتمال دارد تغییر رفتار نیک پایدار باشد؟

۹. آیا نیک می‌تواند رفتار را به زمینه‌های دیگر سرایت دهد؟
۱۰. آیا تغییر رفتار «نیک» به قیمت نابودی رفتارهای دیگر او تمام خواهد شد؟
۱۱. آیا نیک در حال حاضر مسئولیت‌پذیر است و رفتارها را خودش به‌تنهایی انجام می‌دهد؟ (لوی‌الات، ۲۰۰۶).

۱۲. در طی فرایند آینده چه کار متفاوتی باید انجام بدهیم؟ برای پاسخ دادن به سؤالات فوق، معلم تربیت‌بدنی رفتار نیک را طی زمان بیش‌تری مشاهده می‌کند تا معلوم شود که آیا نیک یاد گرفته است تا مسئولیت رفتار خویش را به‌عهده بگیرد؟ در نشست IEP بعدی نیک با حضور همه صاحب‌نظران، پیامد BIP یا دخالت را مورد بحث قرار می‌گیرد و پرسش‌های فوق به بحث گذاشته خواهد شد.

عوامل اجتماعی و محیطی

محیط تربیت‌بدنی پیچیده، پویا و باز است. معلم تربیت‌بدنی بایستی به دقت این عوامل را در طرح خود لحاظ کند. و عوامل فیزیکی، محیطی و اجتماعی را که در دانش‌آموز یا کلاس تأثیرگذار هستند، شناسایی کند. مثلاً آن‌ها می‌توانستند یک مخروط یا وسیله‌ای پلاستیکی را برای نیک قرار دهند تا در زمان توجه به درس یا ایستگاه‌های مهارتی کنار آن‌ها بماند. برای فعال‌سازی و آماده کردن نیک، معلم تربیت‌بدنی می‌توانست مقررات کلاس و امور عادی آن را قبل از شروع کلاس برای نیک شرح دهد یا به همکاری ناظری همسال او را در محیط کلاس در طی فرایند آموزش کمک کند.

منبع

<http://goliath.ecnext.com/com2/browse-R-jo10>